Írta: Új Szó
2006. március 20. hétfő - Módosítás: 2006. március 20. hétfő

OTTHONUNK A NYELV

A szókészlet bõvülésének egyik fontos forrását képezik az idegen nyelvbõl való átvételek. OTTHONUNK A NYELV

A szókészlet bõvülésének egyik fontos forrását képezik az idegen nyelvbõl való átvételek. A magyarba és a szlovákba – a földrajzi, kulturális, vallási stb. közelség miatt – jórészt ugyanazok a latin-görög, német, újabban pedig angol eredetû szavak kerültek be, sokszor egyforma, máskor azonban eltérõ, az adott nyelvhez igazodó formában. Az átvett idegen szavaknak azonban nemcsak a hangalakjuk lehet eltérõ a két nyelvben, hanem a jelentésük és használati körük is, amint azt a szlovák paleta és a magyar paletta esete is mutatja.

E két szó a latin pala ’péklapát’ szóra megy vissza, a különbözõ európai nyelvekbe az olasz közvetítésével jutott: az olasz kicsinyítõ képzõs paletta jelentése ’lapát’. A szlovák paleta, a magyar paletta (de pl. a német Palette) szónak alapvetõen két jelentése van: 1. ’festõtálca: festék kikeverésére szolgáló, kézben tartható ovális lemez’, illetve az ebbõl kialakult átvitt jelentések; 2.’rakodólap’. Ez utóbbi jelentését a magyar köznyelvi szótárak (pl. az értelmezõ kéziszótár) nem közlik, a mûszaki szótárakban azonban megtalálható.

Ami az elsõ jelentést illeti, a szlovák és a magyar nyelvben az ebbõl kialakult átvitt jelentések esetében figyelhetõ meg különbség. Mind a paletta, mind a paleta szónak van ’választék, sokféleség jelentése’, s ezért sok párhuzamos szerkezet található a két nyelvben, fõleg a 1iroký : széles jelzõvel bõvített fõnév esetében, ilyenek például: 1iroká paleta produktov : széles termékpaletta, 1iroká paleta pou3itých telefónov : használt telefonok széles palettája. A két nyelv között vannak azonban eltérések is. A magyarban eléggé megszokott a politikai paletta kifejezés, a szlovákban ehelyett viszont a politické spektrum szókapcsolat terjedt el. Érdekes, hogy internetes források alapján a politická paleta egyetlen elõfordulása a magyarországi szlovákok lapjából származik, ez a magyar nyelv hatására utalhat. A paletta szó elsõ jelentéséhez kapcsolódik számítástechnikai szakszóként való használata (’egy adott grafikus eszközön vagy bitképen megjelenõ színek halmaza’).

Jelentõsebb eltéréseket mutat a paletta : paleta szavak második jelentésben való használata. A szlovákban a köznyelvben is a paleta szó terjedt el, a magyarban viszont vannak belsõ keletkezésû szinonimái is, mégpedig a rakodólap és a raklap, vagyis választhatunk közülük. A paletta szó magyarországi szövegekben meglehetõsen ritkán, fõként az áru kiszerelésével kapcsolatos tájékoztatókban használatos, pl.: „Csomagolás: 200 lap/doboz, 42 doboz/paletta”. A két magyar megfelelõ közül az értelmezõ kéziszótár szerint a rakodólap kereskedelmi szakszó, a raklap a bizalmas stílusminõsítést kapta. Az internetes adatok viszont éppen az utóbbi gyakoribb elõfordulását mutatják. Ennek oka lehet az, hogy a raklap rövidebb a másiknál, s egyszerûbb vele összetett szót képezni – pl. raklapállvány, raklapgyártás, raklap-kereskedelem – , azonkívül jól beleillik a rak- elõtagú összetett szavak sorába – raktér, rakfelület, rakpart, raksúly – stb. A szlovákiai magyar szövegekben a tárgyalt szinonimák (paletta, rakodólap, raklap) közül a rakodólap szó használatára csak egyetlen írott példám van, egy matematikai feladatból. A másik kettõ közül írásban a raklap a gyakoribb, de a paletta is jóval többször elõfordul, mint Magyarországon, pl.: „az épületbõl július 30-a és augusztus 4-e között tûnt el az egy palettányi, közel 600 ezer korona értékû áru”. A paletta : raklap (: rakodólap) szavak tehát az olyan szinonimák sorába illeszkednek, amelyek esetében a szlovákiai magyar beszélõk a magyarországiaknál gyakrabban választják azt a változatot, amelynek a szlovákban van „párja”.

SZABÓMIHÁLY GIZELLA